

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Берендєєва А. І., Терлецький А. В.

ВСТУП

Забезпечення прав дітей в освітньому середовищі є одним із ключових аспектів створення безпечних умов для навчання і всебічного розвитку. У сучасних умовах виникає безліч загроз, що можуть негативно впливати на дітей. У зв'язку з цим, ефективна співпраця між поліцією та закладами освіти стає надзвичайно важливою для попередження та реагування на ці загрози. Поліція виконує роль не тільки правоохоронного органу, а й партнера в забезпеченні безпеки та захисту прав дітей, сприяючи створенню здорового і захищеного освітнього середовища.

Особливої актуальності це набуває в умовах воєнного стану, оскільки це значно підвищує ризики для дітей в освітньому середовищі. Це стосується не тільки фізичної загрози життю та здоров'ю, але й психоемоційного стану дітей, їх права на безпечні умови навчання. В умовах воєнного стану значно зростає потреба у посиленій безпеці закладів освіти. Крім того, виникають нові типи загроз, такі як збільшення кількості випадків психологічного насильства, тривожності у дітей, що пережили травматичні події, зокрема втрату близьких та рідних, були переміщені через бойові дії, були певний час під окупацією, тощо.

В умовах воєнного стану співпраця між поліцією та закладами загальної середньої освіти є надзвичайно важливою для забезпечення права дитини на освіту та безпеку. Ця взаємодія спрямована не тільки на негайне реагування на загрози, але й на попередження можливих ризиків, підтримку психологічного стану дітей і створення стабільного, безпечного навчального середовища навіть в складних умовах воєнного часу.

1. Негативні явища в освітньому середовищі

Навчальні заклади несуть велику відповідальність за створення безпечного освітнього середовища, яке не лише забезпечує можливість отримання якісної освіти, але й сприяє захисту дітей від потенційних ризиків та небезпек. Це означає, що заклади освіти повинні не просто організувати навчальний процес, але й активно працювати над попередженням та усуненням загроз, які можуть виникати як у фізичному, так і в психологічному просторі учнів. Для досягнення цієї

мети такі заклади залучаються підтримкою інших органів державної влади, зокрема, поліції, яка відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та захисту прав дітей.

У широкому розумінні, загрози безпековому середовищу – процеси та явища, зокрема, надзвичайні події природного або техногенного характеру та протиправні діяння, які продукують або створюють сприятливі умови для заподіяння шкоди правам, свободам і законним інтересам громадян, підприємств, установ і організацій, навколишньому середовищу, суспільству і державі, або заподіють таку шкоду¹. В ст. 1 закону України «Про освіту» визначено поняття безпечного освітнього середовища, що представляє собою сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин².

Для створення такого середовища важливим є ідентифікація загроз та ризиків в освітньому середовищі, тобто тих явищ, які мають негативний вплив на учасників освітнього процесу та створюють загрози для належного надання освітніх послуг. В чинному законодавстві визначено, що негативні явища в освітньому середовищі - події, які відбуваються безпосередньо в приміщенні закладу освіти, на прилеглих територіях та/або дорогою до (із) закладу освіти і становлять загрозу для життя, фізичного, психічного здоров'я учня та його майна³.

¹ Кулик О. Г. Теоретичні та методичні підходи до створення безпекового середовища в Україні. *Нова архітектура безпекового середовища України* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 груд. 2022 р.). Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. правових наук України, Наук.- дослід. ін-т вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. Харків : Юрайт, 2022. С. 99-100.

² Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

³ Про реалізацію експериментального проекту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі» : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 р. № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2023-%D0%BF#Text>

Законодавством України визначено, що до негативних явищ в освітньому середовищі відносяться:

- булінг (цькування);
- вживання в приміщенні закладу освіти чи на прилеглих до нього територіях алкогольних напоїв, тютюнових виробів, інших психоактивних речовин;
- втягнення учня в протиправну діяльність, залучення його до вживання психоактивних речовин;
- жорстоке поводження з учнем, дискримінація учня за будь-якою ознакою, приниження його честі та гідності;
- залучення учня до деструктивних молодіжних груп;
- наближення закладу освіти до району, де вживаються заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі збройної агресії Російської Федерації, району ведення бойових дій;
- незадовільний рівень забезпечення безпеки дорожнього руху біля закладу освіти і пожежної безпеки в закладі;
- неконтрольоване перебування сторонніх осіб, потрапляння предметів, виробів та речовин, вилучених з обігу (зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини тощо), на територію або в приміщення закладу освіти;
- недостатній рівень обізнаності учнів про їх права та найкращі інтереси дитини, навички безпечної поведінки (зокрема в Інтернеті), алгоритм дій у разі порушення прав та інтересів учнів;
- недостатній рівень обізнаності педагогічних працівників закладу освіти про права та найкращі інтереси дитини, алгоритм дій у разі безпосереднього виявлення ними порушення прав та інтересів учнів, негативних явищ в освітньому середовищі;
- недостатній рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо дій у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій;
- недотримання заборони щодо праці в контакті з учнями осіб, інформацію про яких внесено до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи;
- підвищення рівня криміногенної ситуації в районі розташування закладу освіти (насамперед збільшення кількості кримінальних правопорушень, потерпілими від яких є діти, тощо);

– суїцидальна, девіантна, віктимна поведінка учня, учинення ним правопорушення, вживання ним психоактивних речовин, наявність у нього залежності від таких речовин, іншого виду залежності⁴.

Цей перелік ризиків та загроз у освітньому середовищі не є вичерпним, адже соціальні зміни можуть вносити свої корективи в динаміку і характер негативних явищ. Втім, він відображає основні чинники ризику, які впливають на функціонування навчального процесу в Україні в умовах воєнного стану. Адаптація до нових соціальних умов вимагає постійного аналізу і перегляду таких негативних чинників для ефективної відповіді існуючим загрозам. Тож розглянемо більш докладніше ці негативні явища.

Булінг як негативне явище в освітньому процесі останнім часом перебуває в центрі уваги держави через його руйнівний вплив на фізичне і психологічне здоров'я учнів, що знаходить своє відображення у законодавчих змінах. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» поняття булінгу буде розумітися більш широко. Так, закон України «Про охорону дитинства» буде містити наступне визначення: «булінг (цькування) - психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов'язків». Під «колективом» розуміється група з двох або більше осіб, які об'єднані (організовані) відповідно до законодавства з метою здобуття освіти, тренування, творчості, оздоровлення, відпочинку, лікування тощо та не перебувають між собою у трудових відносинах⁵.

Наразі триває процес внесення змін до ряду нормативно-правових актів у зв'язку із зазначеними нововведеннями, а 06.10.2024 року вказані зміни вже мають вступити в силу. Відповідальність за вчинення булінгу передбачена статтею 173-4 КУпАП. Важливо пам'ятати, що неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування)

⁴ Про реалізацію експериментального проекту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі»: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2023 р. № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2023-%D0%BF#Text>

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми: Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text>

учасника освітнього процесу також становить склад правопорушення, передбаченого зазначеною статтею⁶. Механізм реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти, зафіксований в Порядку реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом МОН України від 28 грудня 2019 року № 1646, в якому також затверджено Порядок застосування заходів виховного впливу⁷.

Вживання в приміщенні закладу освіти чи на прилеглих до нього територіях алкогольних напоїв, тютюнових виробів, інших психоактивних речовин. Окрім шкоди фізичному та психологічному здоров'ю дитини, це має негативний вплив на навчальний процес через проблеми таких дітей з концентрацією та пам'яттю, що неминуче призводить до зниження успішності та пропусків занять. Вживання алкоголю, тютюнових виробів та заборонених речових часто стає передумовою втягнення дітей до протиправної діяльності та вчинення ними правопорушень.

За даними соціологічних досліджень, проведених в 2015 році, у момент досягнення 15 років половина учнівської молоді (49,1%) має досвід куріння, а у 12,9% опитаних сформувалася звичка щоденного куріння; в середньому 83,4% учнів уживали будь-які алкогольні напої хоча б один раз протягом життя; 11,3% учнів 15–17 років мають досвід уживання будь-яких наркотичних речовин⁸. За даними дослідження 2019 року, кожен п'ятий підліток (19,6%) має сформовану звичку куріння сигарет щодня; кожен п'ятий (22,5%) підліток зазначив, що п'є алкогольні напої майже щотижня; 18% опитаних підлітків хоча б один раз в житті вживали які-небудь наркотичні речовини⁹. Ці показники свідчать про те, що проблеми тютюнопаління, алкоголізму та наркотиків серед підлітків не лише залишаються актуальними, але й стають більш загрозливими. Особливо це стосується доступності цих речовин і

⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-Х. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

⁷ Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : Наказ МОН України від 28.12.2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>

⁸ Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються. За результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». URL: <http://surl.li/uaqkl>

⁹ Українські підлітки стали менше курити, проте вживання алкоголю, доступ до наркотичних речовин та залежність від соціальних мереж зростають. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/espada2019>

формування шкідливих звичок у молодому віці. Зростання вживання наркотиків серед підлітків, особливо дівчат, свідчить про те, що це питання потребує більш активного втручання держави.

Втягнення учня в протиправну діяльність, залучення його до вживання психоактивних речовин, як зазначалося вище, часто є наслідком вживання ним алкоголю, тютюнових виробів та заборонених речовин. Під втягненням неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність треба розуміти певні дії дорослої особи, вчинені з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати у нього рішучість взяти участь в одному чи декількох злочинах або займатись іншою антигромадською діяльністю. Це може досягатися за допомогою всіх видів фізичного насильства (заподіяння тілесних ушкоджень, мордування, катування тощо) і психічного впливу (погроза застосувати насильство, завдати матеріальних збитків, зганьбити в очах однолітків та товаришів, позбавити повсякденного спілкування, переконання, залякування, обман, шантаж, підкуп, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших низьких почуттів; давання порад про місце й способи вчинення злочину або приховання його слідів; обіцянка приховати сліди злочину, забезпечити грошима, подарунками, розвагами тощо)¹⁰. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, у пияцтво, у заняття жebraцтвом, азартними іграми є кримінальним правопорушенням, відповідальність за яке передбачено ст. 304 Кримінального кодексу України¹¹.

Жорстоке поводження з учнем, дискримінація учня за будь-якою ознакою, приниження його честі та гідності. В ст. 1 закону України «Про охорону дитинства» встановлено, що жорстоке поводження з дитиною – будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини¹².

¹⁰ Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>

¹¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

¹² Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Дискримінація учня за будь-якою ознакою, приниження його честі та гідності – це серйозні проблеми, які можуть мати довготривалі негативні наслідки для психологічного здоров'я та соціального розвитку дитини. Учні, які зазнають дискримінації або приниження, часто страждають від депресії та низької самооцінки, хронічного стресу та тривожних розладів. Такі діти відчують себе ізольованими та неприйнятими серед однолітків, що впливає на їх здатність формувати стійкі соціальні зв'язки. Психологічне насильство, дискримінація та приниження, як правило, є проявами булінгу. Інші види насильства, в залежності від конкретних проявів та наслідків, які наступили, можуть мати навіть ознаки кримінальних правопорушень.

Залучення учня до деструктивних молодіжних груп. Деструктивні молодіжні групи, такі як банди, секти або інші негативно налаштовані угруповання, вкрай негативно впливають на учня, сприяючи розвитку антисоціальної поведінки та участі у протиправній діяльності. В Україні зафіксовано активність нових деструктивних молодіжних рухів, зокрема «Редан». Штучне поширення цих субкультур є частиною російської інформаційно-психологічної операції, метою якої є використання підлітків для дестабілізації внутрішньої ситуації в країні¹³.

Можна виділити наступні причини, які спричиняють необхідність увійти в ту чи іншу неформальну молодіжну групу: потреба в друзях, з якими приємно і комфортно; прагнення пізнати незвичайне, в тому числі сучасне західне мистецтво; неуспішність у школі і відчуження від шкільного колективу; відсутність інтересу до чогось, бездіяльність, байдужість до навчання; потреба в сильних і незвичних емоційних враженнях; відсутність індивідуального підходу до учнів в школі; неувага до молодих людей і конфлікти в сім'ї, бездоглядність, самотність, беззахисність; оригінальність вражень, одержуваних в групах; можливість проявити протест проти становища молоді в сучасних умовах¹⁴. Учні, залучені до деструктивних груп, часто демонструють поведінкові проблеми, включаючи агресію, неслухняність та конфлікти з вчителями та однолітками.

Наближення закладу освіти до району, де вживаються заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі збройної агресії Російської Федерації, району ведення бойових дій. Внаслідок ворожих

¹³ Методичні рекомендації керівникам закладів освіти щодо проведення профілактичних та просвітницьких заходів з метою попередження залучення здобувачів освіти до небезпечних молодіжних рухів. URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/03/profilaktyka-redan-2.pdf>

¹⁴ Товканець О. Молодіжна субкультура і девіантна поведінка. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 22. С. 170.

ударів в Україні зруйновано понад 200 шкіл, 1600, тобто кожна сьома школа в Україні зазнала пошкоджень¹⁵. Через постійну загрозу обстрілів більшість навчальних закладів на прифронтових територіях (і не тільки) перейшли на дистанційний режим, що в ряді випадків негативно вплинуло на якість навчання. За даними Інституту освітньої аналітики, станом на квітень 2024 року 628 489 дітей в Україні навчається дистанційно, ще 298 833 – у змішаному форматі (тобто частково в школі, частково онлайн). Регулярно відвідує школу 2 727 483 дитини¹⁶. Укриттями станом на 9 січня 2024 року забезпечені 88% шкіл та 93% учнів і вчителів¹⁷. Це все дещо знижує небезпеку, але, нажаль, не усуває її повністю.

Незадовільний рівень забезпечення безпеки дорожнього руху біля закладу освіти і пожежної безпеки в закладі. Неналежне забезпечення безпеки дорожнього руху призводить до підвищеного ризику дорожньо-транспортних пригод: відсутність світлофорів та пішохідних переходів або недостатнє освітлення можуть збільшувати таку ймовірність. Крім того, діти є особливо вразливими учасниками дорожнього руху. Наприклад, через їх невеликий зріст вони не завжди вчасно попадають в поле зору водія, особливо через припарковані автомобілі. Крім того, через недосвідченість, брак уваги або недостатнє розуміння потенційної небезпеки діти можуть порушувати правила дорожнього руху, наприклад перебігати дорогу між припаркованими автомобілями або у інших місцях, де відсутні пішохідні переходи.

Неналежне обслуговування пожежної сигналізації, відсутність достатньої кількості вогнегасників та неналежний стан евакуаційних шляхів, недостатня підготовка педагогів та учнів з питань евакуації та відсутність чітких евакуаційних планів є суттєвими загрозами у випадку виникнення пожеж.

Неконтрольоване перебування сторонніх осіб, потрапляння предметів, виробів та речовин, вилучених з обігу (зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини тощо), на територію або в приміщення закладу освіти. З огляду на сучасні виклики в Україні, зокрема зростання незаконного обігу зброї та небезпечних предметів, системи безпеки в

¹⁵ У МОН порахували, скільки шкіл знищило вторгнення рф. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/01/24/novyna/suspilstvo/mon-poraxuvaly-skilky-shkil-znyshhylo-vtorhennyya-rf>

¹⁶ Через війну понад 25% українських дітей позбавлені повноцінної шкільної освіти. URL: <https://texty.org.ua/projects/112433/cherez-vijnu-ponad-25-ukrayinskyh-ditej-pozbavleni-povnocinnoyi-shkilnoyi-osvity/>

¹⁷ Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denyasa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu9012024>

освітніх закладах потребують суттєвого вдосконалення. Наразі пропускний режим у багатьох школах носить переважно формальний характер, що знижує ефективність контролю та безпеки. Охоронці, які часто відповідають за безпеку на входах, нерідко не мають достатнього досвіду, навичок або засобів для адекватного реагування на можливі загрози. Поточна безпекова ситуація в країні сприяє поширенню незаконної зброї, яка може потрапляти до шкіл через відсутність дієвих механізмів перевірки. Діти, через необізнаність щодо небезпеки вибухових матеріалів, можуть випадково принести їх до школи, що створює значну загрозу для всіх присутніх. Новостворені підрозділи служби освітньої безпеки мають кардинально вирішити цю проблему.

Недостатній рівень обізнаності учнів про їх права та найкращі інтереси дитини, навички безпечної поведінки (зокрема в Інтернеті), алгоритм дій у разі порушення прав та інтересів учнів.

Учні, які обізнані про свої права, мають кращий захист від зловживань, експлуатації та дискримінації. Це дає їм змогу ефективніше реагувати на порушення прав і звертатися за допомогою. Для дітей важливо знати алгоритм дій у разі порушення їх прав та інтересів. Доволі часто діти, розуміючи загрозу, не знають механізму реагування в цій ситуації. Також діти часто зберігають факт насильства в таємниці, тому що відчують себе розгубленими, переляканими або винними¹⁸. У багатьох освітніх установах серед учнів та деяких дорослих існує усталена думка про існування неформального «кодексу мовчання». Цей кодекс полягає в уявленні, що повідомлення вчителям або іншим дорослим про проблеми чи можливу загрозу від інших учнів є порушенням неписаної, але значущої соціальної норми. Такий кодекс має потенційно деструктивний вплив, оскільки спонукає учнів вирішувати свої проблеми самостійно, без залучення та підтримки дорослих, що може призводити до ізоляції, збільшення емоційного навантаження та поглиблення конфліктів. Важливо зазначити, що такий кодекс також передбачає утримання від обговорення з відповідальними дорослими будь-яких занепокоєнь, що стосуються поведінки однолітків, що може призводити до упущення можливості раннього втручання в конфліктні або небезпечні ситуації¹⁹.

¹⁸ Формування навичок безпечної поведінки дітей. Частина 1. Вчимо дитину захищатися : метод. посібник / автори-упоряд.: Цюман Т. П., Нагула О. Л. ; за заг. ред. Цюман Т. П. К. : Видавництво: ФОП Буря О.Д., 2017. 52 . С. 7.

¹⁹ Fein, R., Vossekuil, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W., & Reddy, M. Threat Assessment in Schools: A Guide to Managing Threatening Situations and to Creating Safe School Climates. U.S. Department of Education, Office of Elementary and Secondary Education, Safe and Drug-Free Schools Program and U.S. Secret Service, National Threat Assessment Center, Washington, D.C., 2004. С. 13.

Недостатній рівень обізнаності педагогічних працівників закладу освіти про права та найкращі інтереси дитини, алгоритм дій у разі безпосереднього виявлення ними порушення прав та інтересів учнів, негативних явищ в освітньому середовищі.

Описані вище явище стосуються не лише учнів, а й педагогів, що має ряд негативних наслідків. По-перше, внаслідок цього самі педагогічні працівники можуть порушувати права дитини. Окрім очевидної заборони на приниження, глузування та фізичні покарання, існують ряд інших заборон, з якими можуть бути не обізнані педагоги. Так, не надання необхідної уваги дітям з особливими освітніми потребами або тим, хто потребує додаткової підтримки, також є порушенням прав дитини. Розголошення персональної інформації учня без відповідного дозволу (медичну інформацію, сімейні обставини або освітні дані (наприклад, оцінки), заборона вийти в туалетну кімнату, пити воду під час уроків, тощо – це все порушення прав дитини. Також часто адміністрації закладів освіти впроваджують «дрес-коди», в тому числі і щодо зовнішнього вигляду, наприклад, заборони фарбувати волосся. Фактично це є порушенням права дитини на рівність, недискримінацію та індивідуальність. А недопущення дитини до уроків через неналежний, на думку педагогічних працівників, зовнішній вигляд, є порушенням права дитини права на освіту.

Також серйозною проблемою є недостатнє знання алгоритму дій у разі безпосереднього виявлення ними порушення прав та інтересів учнів або негативних явищ в освітньому середовищі. Втім, ще більшою проблемою є політика невтручання («це не моє діло») у разі виявлення таких проблем.

Недостатній рівень обізнаності учасників освітнього процесу щодо дій у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій. Вміння учасників освітнього процесу адекватно оцінювати обставини та визначати необхідні дії є критично важливими для забезпечення їхньої безпеки та здоров'я, а також безпеки осіб, які перебувають поруч. Зокрема, для працівників освітніх закладів важливо мати здатність правильно реагувати на кризові моменти, адже їхні дії можуть врятувати життя та здоров'я як учнів, так і їх самих.

Умови воєнного часу вимагають адаптації освітньої програми до потреб сучасності, включаючи формування у дітей нових базових навичок, які забезпечують їхню безпеку в екстремальних ситуаціях. Особливо це стосується навичок мінної безпеки та вивчення алгоритмів дій під час повітряної тривоги, ракетних обстрілів або інших загроз. Також важливо навчати дітей навичкам психологічної самопомоги. Розвиток таких навичок допомагає дітям не тільки ефективно

справлятися з поточними стресами, але й зміцнює їхню психологічну стійкість на довший термін.

Недотримання заборони щодо праці в контакті з учнями осіб, інформацію про яких внесено до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

В ст. 10 закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що забороняється працювати у контакті з дітьми особам, інформацію про яких внесено до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи²⁰. Відповідно до ст. 6-1 Кримінально-виконавчого кодексу, єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи - автоматизована електронна база даних, створена для забезпечення збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення даних про осіб, які вчинили злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, у тому числі осіб, судимість яких за такі злочини знята або погашена в установленому законом порядку. Відповідно до ч. 8 зазначеної статті керівники дошкільних навчальних закладів, середніх навчальних закладів, позашкільних навчальних закладів у зв'язку з вирішенням питання щодо прийняття особи на роботу мають право на отримання інформації щодо факту перебування конкретної особи в цьому реєстрі²¹.

Наразі відбуваються суттєві труднощі з набором педагогічних працівників та персоналу до закладів освіти через об'єктивні чинники (в першу чергу, неконкурентоспроможна заробітна плата), що зумовлює зменшення кількості кваліфікованих кандидатів, які готові працювати у сфері освіти. Це призводить до зменшення загальної якості освітнього процесу, високого рівня текучки кадрів та подальшого дефіциту вчителів. Але навіть в таких складних умовах категоричною залишається заборона щодо прийняття на роботу осіб, які внесені до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Підвищення рівня криміногенної ситуації в районі розташування закладу освіти (насамперед збільшення кількості кримінальних правопорушень, потерпілими від яких є діти, тощо). Криміногенна ситуація може значно варіюватися в різних районах одного міста, що обумовлено множинністю чинників. На сучасному етапі рівень

²⁰ Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

²¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

криміногенності між районами міста хоча і не демонструє значних розривів, але все ж можна виявити відмінності між так званими «благополучними» та «неблагополучними» районами. Така диференціація визначається на підставі різних соціально-економічних, демографічних та урбаністичних індикаторів, які сприяють або, навпаки, обмежують розвиток кримінальних проявів. «Благополучні» райони зазвичай характеризуються вищим рівнем доходів населення, кращою якістю житлової інфраструктури. З іншого боку, «неблагополучні» райони часто мають вищу концентрацію населення з більш низькими доходами, що створює сприятливе середовище для розвитку злочинності та зниження загальної безпеки.

При виборі навчального закладу батьки часто керуються його логістичною доступністю, проте цей фактор не завжди визначальний. Значущу роль вибору зіграє «престижність» закладу, що часто залежить від його географічного розташування. Підвищення рівня криміногенної ситуації в районі розташування закладу освіти значно впливає на його безпеку і стає підставою для переведення учнів до інших шкіл.

Суїцидальна, девіантна, віктимна поведінка учня, учинення ним правопорушення, вживання ним психоактивних речовин, наявність у нього залежності від таких речовин, іншого виду залежності. Таку поведінку прийнято називати деструктивною. Деструктивна поведінка – це руйнівні дії підлітка (вербальні чи практичні), які можуть бути спрямовані на самого себе або зовнішній світ і проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості²². Діти з зазначеними проблемами становлять загрозу не лише для себе, а й для оточуючих. По-перше, їх поведінка є неконтрольованою та непередбаченою, що становить суттєві ризики щодо посягання як на своє життя, так і на життя і здоров'я інших учасників освітнього процесу. По-друге, така поведінка вкрай негативно впливає на однолітників, які можуть попасти під негативний вплив.

Деструктивну поведінку можна поділити на зовнішню та внутрішню деструктивну поведінку. Зовнішню деструктивну поведінку спрямована на порушення соціальних норм. Її проявами є фізичне насильство (побої, хуліганство), булінг, вандалізм, жорстокість до тварин, лихослів'я, і навіть екоцид (пошкодження природи). Така поведінка порушує моральні та етичні норми суспільства. Внутрішню деструктивну поведінку спрямована на саморуйнацію. Вона включає зловживання алкоголем, наркотиками, розлади харчування, небезпечні дії (паркур,

²² Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловійова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О., Янковець В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків (Т. Журавель & Ю. Удовенко, Ред.). Видавництво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. С. 6.

зацепінг), патологічну залежність від ігор, імпульсивну сексуальну поведінку, самоушкодження та спроби самогубства. Хоча така поведінка може давати тимчасове полегшення, вона руйнує особистість і перешкоджає благополуччю)²³.

Вживання психоактивних речовин є прикладом адиктивної поведінки. Виокремлюють такі види адиктивної поведінки: хімічна залежність (наркоманія, токсикоманія, куріння, алкоголізм); порушення харчової поведінки (анорексія, голодування, булімія); нехімічні типи залежностей (ігрова, комп'ютерна, сексуальна, нав'язливі покупки, трудоголізм, пристрасть до гучної музики тощо); крайні ступені захоплення певним видом діяльності, що призводять до ігнорування наявних життєвих проблем і їх погіршення (релігійний фанатизм, сектантство)²⁴. Всі ці види залежності вкрай небезпечні для підлітків та потребують інтенсивного втручання та раннього виявлення, оскільки залежність у підлітковому віці може мати довготривалі наслідки.

Така руйнівна поведінка є девіантною, тобто такою, яка пов'язана з певними відхиленнями від психологічних та медичних норм, а це у свою чергу призводить до суттєвого зниження якості життя людини, її самооцінки, можуть мати місце когнітивні перекручування у сприйнятті й усвідомленні нею того, що відбувається, виникають емоційні порушення. Усе це в комплексі призводить до стану соціальної дезадаптації особистості, аж до її повної ізоляції²⁵. Доволі часто діти з девіантною поведінкою перебувають в складних життєвих обставинах, є постраждалими від домашнього насильства, булінгу або інших видів жорстокого поводження.

Підсумовуючи, зазначимо, що в контексті освітнього середовища, негативні явища можна визначити як загрози та ризики, що виникають в навчальному процесі та впливають на фізичну та психологічну складові освітньої діяльності. Втім, увагу також доцільно приділяти впливу зовнішніх чинників, наприклад, таких як домашнє насильство, що може суттєво погіршити психологічний стан дитини та її здатність до навчання. Вплив таких чинників часто призводить до зниження успішності та девіантної поведінки, адже дослідження показують, що діти, які стикаються з домашнім насильством, частіше виявляють

²³ Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловійова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О., Янковець В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків (Т. Журавель & Ю. Удовенко, Ред.). Видавництво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. С. 6-7.

²⁴ Галич Я. В. Особливості реабілітації осіб із залежністю від психоактивних речовин. *Ūriddiĉna psihologiā*. 2022. № 1 (30). С. 65.

²⁵ Чорний Г.О., Луценко А.П. Деструктивна поведінка: визначення та форми її прояву. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 712.

агресію, схильність до ризикованої поведінки, депресії та вчиненню правопорушень. Таким чином, для оптимізації навчального процесу і покращення якості освіти необхідно враховувати вплив всіх факторів, які можуть негативно впливати на дитину, і розробляти комплексні стратегії, спрямовані на усунення ризиків та загроз в освітньому середовищі.

2. Сфери взаємодії поліції та освітніх закладів щодо захисту прав дитини

В умовах воєнного стану в Україні, взаємодія поліції та освітніх закладів набуває особливого значення, оскільки рівень загроз для дітей значно підвищується. Для усунення вказаних вище негативних явищ, поліція та навчальні заклади повинні взаємодіяти в сфері профілактичної роботи, фізичної охорони, реагування в надзвичайних ситуаціях, реагування на факти правопорушень, консультативно-методичної допомоги, тощо.

Взаємодія в сфері профілактичної діяльності. Здійснення профілактичної роботи в закладах освіти, відповідно до чинного законодавства, покладається, в першу чергу, на інспекторів ювенальної превенції, дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, патрульну поліцію, зокрема, шкільних офіцерів поліції, та офіцерів служби освітньої безпеки. Більш докладніше особливості профілактичної роботи зазначених підрозділів поліції в освітніх закладах було висвітлено в окремому дослідженні²⁶.

З метою запобігання негативним явищам в закладах освіти працівники поліції можуть проводити профілактичні бесіди з учнями щодо недопустимості протиправної поведінки, вживання алкогольних напоїв, тютюнових виробів, інших психоактивних речовин. Поліцейські можуть роз'яснити правові наслідки вчинення булінгу, пояснити небезпеку деструктивних молодіжних груп, тощо.

Доволі успішним форматом проведення навчальних занять є тренінги, що допомагають підвищити обізнаність учнів про їх права та безпечну поведінку, як в реальному житті, так і онлайн. Так, тема кібергігієни стає дедалі більш актуальною, особливо в контексті війни, коли інформаційна безпека набуває стратегічного значення. Кібергігієна допомагає мінімізувати ризики, пов'язані з витоком даних, фішингом, шкідливими програмами та кібератаками на критично важливу

²⁶ Берендєєва А.І. Профілактична діяльність Національної поліції в закладах освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 679-682. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/168>

інфраструктуру, тож навчання кібергігієні школярів є важливим і необхідним, адже з кожним роком цифрова грамотність стає такою ж важливою, як і традиційні предмети.

Для молодших школярів надзвичайно актуальними будуть тренінги з питань дотримання правил дорожнього руху, оскільки вони допомагають формувати навички безпечної поведінки на дорогах з раннього віку. Навчання дітей уважності на дорозі та правильним діям у різних ситуаціях сприяє зниженню ризику їх участі в аваріях або небезпечних ситуаціях. Це особливо важливо для дітей, які щоденно самостійно йдуть до школи або користуються громадським транспортом. Також важливо навчити дітей бути відповідальними не тільки за власну безпеку, а й за безпеку інших, а також розуміти ризики, зокрема не відволікатися на гаджети під час переходу вулиці, не перебігати у недозволених місцях або бігти по пішохідному переході, різко виїжджати на велосипедах/самокатах і т.п. на проїжджу частину, носити світловідбивні елементи в темний час доби (особливо це актуально під час відключення світла) і т.п. Такі тренінги сприяють зменшенню кількості нещасних випадків та підвищенню обізнаності дітей щодо небезпек на дорозі.

Також ще одним актуальним напрямом просвітницької діяльності поліцейських є інформаційні зустрічі та тренінги з дітьми, вчителями та батьками, де пояснюють, як діяти в умовах війни, як реагувати на потенційні загрози, такі як виявлення небезпечних предметів (наприклад, мін або снарядів).

Наступною сферою взаємодії можна визначити спільну *охорону* закладів загальної середньої освіти. Наразі поліція разом з керівництвом шкіл працює над посиленням контролю на території навчальних закладів і прилеглих територіях для запобігання проникненню сторонніх осіб та заборонених предметів (зброї, наркотиків). Так, у кожному освітньому закладі мають бути встановлені спецрамки та металодетектори. І першочергово необхідно почати з навчальних закладів, які працюють в очному режимі, в населених пунктах, наближених до лінії зіткнення, та російського і білоруського кордонів²⁷. Здійснювати перепускний контроль в закладах середньої освіти покладено на поліцейських служби освітньої безпеки. Також такі поліцейські здійснюють заходи із фізичної охорони навчальних закладів.

²⁷ Офіцер освітнього середовища забезпечуватиме весь спектр безпеки у навчальному закладі, - Ігор Клименко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofitser-osvitnoho-seredovishcha-zabezpechuvatyme-ves-spektr-bezpeky-u-navchalnomu-zakladi-ihor-klymenko-clock-16122023-1400>

Серед батьків та інших учасників освітнього процесу проводилося опитування з приводу того, чи повинен поліцейських служби освітньої безпеки під час несення служби мати при собі табельну зброю. Це питання викликало гостру дискусію. З однієї сторони, присутність зброї в школі може створювати дискомфорт для учнів. З іншої сторони, в умовах воєнного стану, а також з урахуванням того, що поліцейські служби освітньої безпеки здійснюють заходи із фізичної охорони та перепускного режиму, на наш погляд, їм слід мати при собі табельну зброю. А ось, наприклад, інспекторам ювенальної превенції, які проводять профілактичну лекцію, не обов'язково мати при собі вогнепальну зброю.

Взаємодія в сфері реагування в надзвичайних ситуаціях є надзвичайно важливим аспектом в умовах воєнного стану. У закладах освіти передбачене тренування щодо евакуації учасників освітнього процесу. Було б неправильним промовчати про те, що такі навчання не завжди бувають ефективними, оскільки про них можуть знати наперед і вчителі, і діти. Крім того, спеціально для навчань відкриваються постійно зачинені запасні виходи. Зайве доводити, що такі «заплановані навчання» не дадуть якісного результату. Ба більше, у випадку реальної надзвичайної ситуації можуть і зашкодити: бо коли вчитель поведе дітей до запасного виходу, а він виявиться зачиненим, то це може призвести до трагедії. Тому крім навчань, потрібна постійна і прискіплива увага до питань безпеки, реальні, а не показушні тренування. Ідеально – коли керівник закладу освіти проводить тренування за власної ініціативи, нікого не попереджаючи завчасно. От тоді дійсно можна побачити реальний, а не «намальований» стан справ²⁸.

Окремим ризиком для навчальних закладів на прифронтових територіях є загроза нападу. З метою зменшення цього ризику був розроблений Порядок раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти, затверджений наказом МВС України та МОН України від 18.08.2023 р. № 685/1013. Відповідно до зазначеного Порядку керівник закладу освіти створює команду реагування закладу освіти, до якої входить не менше ніж три працівники закладу освіти, на яких покладається здійснення заходів щодо раннього попередження, евакуації та реагування в разі нападу, ризику нападу на заклад освіти. Керівники закладу освіти та команда реагування повинна діяти за встановленим в Порядку алгоритмом дій.

²⁸ Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій. URL: <https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzyvychnykh-sytuatsiy/2022/01/18/>

Також в Порядку зазначається, що начальники територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві визначають за уповноваженим поліцейським (який відповідно до посадових обов'язків здійснює в закладі освіти заходи з раннього попередження та евакуації) заклад освіти та необхідну кількість нарядів поліції в зоні оперативного реагування.

Відповідно до зазначеного Порядку взаємодія поліцейських та освітніх закладів полягають у тому, що уповноважені поліцейські у межах компетенції взаємодіють із закладами освіти щодо обстеження стану готовності, функціональності укриття та реагування в закладах освіти в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти; а також беруть участь у навчаннях та практичних тренуваннях учасників освітнього процесу щодо дій у разі нападу або ризику нападу на заклад освіти та евакуації учасників освітнього процесу за відповідними планами навчального заходу²⁹.

Реагування на факти правопорушень є важливою сферою співпраці поліції за закладів освіти, яка має важливе значення для підтримки безпечного та здорового навчального середовища, сприяє запобіганню правопорушень і вихованню правосвідомих громадян. Оперативне втручання поліції у випадках правопорушень у навчальному закладі, чи то з боку учнів, чи по відношенню до них, допомагає знизити негативні наслідки та запобігти ескалації ситуації. Взагалі, постійна присутність поліцейських в закладах загальної середньої освіти, зокрема поліцейських служб освітньої безпеки, дозволяє оперативно виявити та припинити факт правопорушень.

Також слід зауважити, що мова йде не лише про реагування на правопорушення, які вчиняють учні, а й у випадку, коли правопорушення вчиняються щодо них. Так, одним із негативних явищ в освітньому середовищі є жорстоке поводження з учнем, дискримінація учня за будь-якою ознакою, приниження його честі та гідності. В законодавстві України прослідковується чітка та планомірна позиція щодо створення умов для зменшення рівня таких явищ і забезпечення безпеки та захисту прав дитини в освітньому середовищі. Так, законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» передбачено внесення відповідних змін до законів України «Про

²⁹ Про затвердження Порядку раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти: наказ МВС України, МОН України від 18.08.2023 р. № 685/1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-23#Text>

охорону дитинства», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про освіту» та інші, які посилюють законодавчі можливості боротися з булінгом та іншими проявами жорстокого поводження з дітьми.

Також в контексті виявлення фактів жорстокого поводження з дітьми, поліцейські можуть звернути увагу на дитину, зовнішні ознаки якої або поведінка може свідчити про вчинення щодо них домашнього насильства, втягнення у здійснення протиправної поведінки, жебрацтва, тощо. Крім того, поліцейські разом із закладами освіти можуть виявляти батьків, які ухиляються від своїх батьківських обов'язків, зокрема не виконують обов'язки щодо виховання та навчання дитини. Наприклад, якщо дитина постійно приходиться до школи голодною, брудною або в неналежному одязі, це може свідчити про те, що батьки ігнорують базові фізичні потреби дитини. Часті або тривалі пропуски занять без поважної причини може бути ознакою того, що батьки не виконують свої обов'язки щодо забезпечення належної освіти дитини. Поліція допомагає закладам середньої освіти виявляти такі випадки і здійснювати відповідне реагування із залученням служби у справах дітей та інших суб'єктів за необхідності.

Крім того, реагування на факти правопорушень передбачає оформлення в межах компетенції матеріалів у справах про адміністративні правопорушення або здійснення заходів щодо реагування на кримінальні правопорушення в межах визначеної законом компетенції. При цьому це не завжди може бути пов'язане із вчинення правопорушень дітьми або щодо дітей. Наприклад, відповідно до ст. 13 закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» забороняється куріння, вживання та використання тютюнових виробів, предметів, пов'язаних з їх вживанням, трав'яних виробів для куріння, електронних сигарет, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, кальянів у приміщеннях та на території навчальних закладів³⁰. Це означає, що і повнолітнім, які знаходяться на території школи (педагогічному складу, батькам та іншим) заборонено вживати тютюнові вироби. У разі порушення такої заборони передбачено настання відповідальності за ст. 175-1 КУпАП³¹. Тож повнолітніх правопорушників поліцейський має право притягнути до адміністративної відповідальності за ст. 175-1 КУпАП, а якщо це правопорушення вчиняється дітьми, в залежності від їх віку, або здійснити заходи щодо оформлення матеріалів справи щодо порушення ст. 175-1

³⁰ Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 р. № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2899-15#Text>

³¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

КУпАП та передати її до суду для розгляду, або зібрати відповідні матеріали справи за ст. 184 КУпАП і також направити їх до суду.

Співпраця в сфері консультативно-методичної допомоги поліції закладам освіти полягає в тому, що поліцейські надають експертні поради, рекомендації та інформаційну підтримку з метою підвищення рівня безпеки та ефективності освітнього процесу. Наприклад, надають методичні рекомендації з питань удосконалення організації охорони закладів освіти та обладнання технічними засобами освіти, а також за пропозицією закладу освіти беруть участь у складанні та оновленні паспорта безпеки закладу освіти з використанням автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту до початку навчального року³². Поліція також може надавати закладам освіти рекомендації щодо покращення організації охорони, впровадження систем відеоспостереження, контролю доступу та інших технічних засобів безпеки, брати участь в проведенні внутрішніх перевірок або аналізу негативних ситуацій, пов'язаних з забезпеченням безпеки учасників освітнього процесу, для виявлення причин і умов, а також розробки відповідних заходів запобігання. У необхідних випадках поліцейські можуть консультувати педагогічний колектив щодо законодавчих норм, які стосуються безпеки учнів, прав дитини, запобігання булінгу та інших форм насильства, тощо.

Ефективна взаємодія поліції та освітніх закладів у сфері захисту прав дитини є ключовою складовою створення безпечного та сприятливого середовища для розвитку молодого покоління. Спільні зусилля дозволяють не лише оперативно реагувати на порушення, але й запобігати їм на ранніх етапах.

ВИСНОВКИ

В умовах воєнного стану в Україні, взаємодія поліції та освітніх закладів стає критично важливою для забезпечення безпеки та захисту прав дітей. Збільшення рівня загроз вимагає від цих інституцій тіснішої співпраці та координації дій для оперативного реагування на виклики, що постають перед суспільством.

Профілактична робота набуває особливого значення, оскільки саме через превентивні заходи можна знизити ризики для дітей. Спільні освітні програми, інформування про правила безпеки в умовах воєнних дій та навчання алгоритмам поведінки в надзвичайних ситуаціях

³² Про затвердження Порядку раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти: наказ МВС України, МОН України від 18.08.2023 р. № 685/1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-23#Text>

сприяють формуванню у дітей необхідних навичок та знань для самозахисту.

Фізична охорона освітніх закладів стає пріоритетом, адже школи та інші навчальні установи є потенційними об'єктами загроз. Співпраця з поліцією у цьому напрямку дозволяє забезпечити належний рівень безпеки. Реагування в надзвичайних ситуаціях потребує чітко налагоджених механізмів взаємодії. Спільні плани дій, проведення навчальних тренувань та симуляційних вправ дозволяють підготувати як педагогів, так і учнів до можливих кризових ситуацій. Це підвищує шанси на оперативне та ефективне реагування, мінімізуючи потенційні негативні наслідки.

Реагування на факти правопорушень залишається важливим аспектом співпраці. В умовах підвищеного стресу та соціальної напруги можуть збільшуватися випадки порушення прав дітей. Спільна робота з виявлення, документування та розслідування таких випадків є необхідною для забезпечення справедливості та попередження подібних інцидентів у майбутньому.

Консультативно-методична допомога з боку поліції допомагає освітнім закладам адаптуватися до нових реалій. Рекомендації щодо безпеки, правового поля та роботи з дітьми в умовах воєнного стану сприяють підвищенню компетентності педагогічного колективу. Це особливо важливо для роботи з дітьми, які пережили травматичні події або перебувають у зоні підвищеного ризику.

Таким чином, в умовах воєнного стану, синергія між поліцією та освітніми закладами є не просто бажаною, а необхідною. Спільні зусилля у різних сферах взаємодії створюють комплексний підхід до захисту дітей, враховуючи як фізичні, так і психологічні аспекти безпеки. Від цього залежить не лише поточний стан безпеки, але й майбутнє покоління, яке формується в цих складних умовах.

Необхідно продовжувати розвивати та вдосконалювати механізми співпраці, враховуючи специфіку воєнного часу та нові виклики. Тільки через об'єднання ресурсів, знань та досвіду можна забезпечити належний рівень захисту прав дитини та створити умови для її гармонійного розвитку, навіть у таких складних обставинах.

АНОТАЦІЯ

В умовах воєнного стану в Україні рівень загроз для дітей суттєво зростає, що робить взаємодію поліції та освітніх закладів особливо важливою. Стаття аналізує проблематику захисту прав дитини в сучасних умовах та підкреслює необхідність посиленої співпраці між цими інституціями з метою створення безпечного освітнього середовища. В першому параграфі аналізуються явища, які негативно впливають на освітнє середовище. Другий параграф присвячено висвітленню основних сфер

взаємодії поліції та закладів освіти у сфері захисту прав дитини. Дослідження виявило, що ефективна взаємодія в сферах профілактичної роботи, фізичної охорони, реагування в надзвичайних ситуаціях, реагування на факти правопорушень та консультативно-методичної допомоги є ключовою для мінімізації ризиків для дітей. Результати показують, що комплексний підхід до безпеки, який включає як фізичні, так і психологічні аспекти, сприяє створенню безпечного середовища для розвитку дітей. Акцентується увага на важливості синергії зусиль поліції та освітніх закладів у забезпеченні належного захисту прав дитини в умовах підвищених загроз.

Література

1. Fein, R., Vossekui, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W., & Reddy, M. Threat Assessment in Schools: A Guide to Managing Threatening Situations and to Creating Safe School Climates. U.S. Department of Education, Office of Elementary and Secondary Education, Safe and Drug-Free Schools Program and U.S. Secret Service, National Threat Assessment Center, Washington, D.C., 2004. 90 с.

2. Берендєєва А.І. Профілактична діяльність Національної поліції в закладах освіти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 679-682. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/168>

3. Галич Я. В. Особливості реабілітації осіб із залежністю від психоактивних речовин. *Ўридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.33270/03223001.64>

4. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : Наказ МОН України від 28.12.2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/situaciy>. URL: <https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzvychnykh-sytuatsiy/2022/01/18/>

6. Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловійова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О., Янковець В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків (Т. Журавель & Ю. Удовенко, Ред.). Видавництво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. 144 с.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

9. Кримінально-виконавчий кодекс України: закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

10. Кулик О. Г. Теоретичні та методичні підходи до створення безпекового середовища в Україні. *Нова архітектура безпекового середовища України* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 груд. 2022 р.). Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. правових наук України, Наук.-дослід. ін-т вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. Харків : Юрайт, 2022. С. 99–103.

11. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються. За результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». URL: <http://surl.li/uaqkl>

12. Методичні рекомендації керівникам закладів освіти щодо проведення профілактичних та просвітницьких заходів з метою попередження залучення здобувачів освіти до небезпечних молодіжних рухів. URL: <https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/03/profilaktyka-redan-2.pdf>

13. Офіцер освітнього середовища забезпечуватиме весь спектр безпеки у навчальному закладі, - Ігор Клименко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofitser-osvitnoho-seredovyshcha-zabezpechuvatyme-ves-spektr-bezpeky-u-navchalnomu-zakladi-ihor-klymenko-clock-16122023-1400>

14. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми : Закон України від 06.06.2024 № 3792-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-20#Text>

15. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>

16. Про затвердження Порядку раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти: наказ МВС України, МОН України від 18.08.2023 р. № 685/1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-23#Text>

17. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 р. № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2899-15#Text>

18. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

19. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

20. Про реалізацію експериментального проекту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі» : Постанова Кабінету Міністрів

України від 15 серпня 2023 р. № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2023-%D0%BF#Text>

21. Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premier-ministra-ukrainy-denysa-shmyhalia-na-zasidanni-uriadu9012024>

22. Товканець О. Молодіжна субкультура і девіантна поведінка. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 22. С. 170-172

23. У МОН порахували, скільки шкіл знищило вторгнення рф. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/01/24/novyna/suspilstvo/mon-poraxuvaly-skilky-shkil-znyshhylo-vtorhnennya-rf>

24. Українські підлітки стали менше курити, проте вживання алкоголю, доступ до наркотичних речовин та залежність від соціальних мереж зростають. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/espad2019>

25. Формування навичок безпечної поведінки дітей. Частина 1. Вчимо дитину захищатися : метод. посібник / автори-упоряд.: Цюман Т. П., Нагула О. Л. ; за заг. ред. Цюман Т. П. К. : Видавництво: ФОП Буря О.Д., 2017. 52 с.

26. Через війну понад 25% українських дітей позбавлені повноцінної шкільної освіти. URL: <https://texty.org.ua/projects/112433/cherez-vijnu-ponad-25-ukrayinskyh-ditej-pozbavleni-povnocinnoyi-shkilnoyi-osvity/>

27. Чорний Г.О., Луценко А.П. Деструктивна поведінка: визначення та форми її прояву. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 11. С. 712-714. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/171>

Інформація про авторів:

Берендєєва Анастасія Ігоревна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна

Терлецький Анатолій Володимирович,

доктор філософії, викладач кафедри адміністративно-правових
дисциплін інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, м. Одеса, 65000, Україна